

**Є.В. КРИШТАЛЬ
Б.М. ВОРНІК**

СЕКСОПАТОЛОГІЯ

РЕКОМЕНДОВАНО
Міністерством охорони здоров'я України
як підручник для лікарів-інтернів і лікарів – слухачів
закладів (факультетів) післядипломної освіти

**Київ
«Медицина»
2014**

ББК 56.9я73
К 82
УДК 616.89-008.442.36

*Рекомендовано Міністерством охорони здоров'я України
як підручник для лікарів-інтернів і лікарів —
слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти
(протокол № 4 від 27.12.2012 р.)*

Автори:

Є.В. Кришталь — д-р мед. наук, проф.; завідувач кафедри сексології та медичної психології ХМАПО;

Б.М. Ворнік — д-р мед. наук, проф. кафедри сексології та медичної психології ХМАПО

Рецензенти:

Напресенко О.К. — д-р мед. наук., проф.;

Кібрик М.Д. — д-р мед. наук., проф.;

Горпинченко І.І. — д-р мед. наук., проф.

Кришталь Є.В.

К 82 Сексопатологія: підручник / Є.В. Кришталь, Б.М. Ворнік. — К.: «Медицина», 2014. — 544 с.

ISBN 978-617-505-326-3

Видання є спробою синтезу даних соціологічного, соціально-психологічного, фізіологічного, психологічного та клінічного вивчення сексуальності людини в теоретичному й практичному аспектах. Психологічні та соціальні аспекти сексуальної поведінки в нормі і при патології розглядаються на рівні цілого: індивід—пара—соціум.

Структура підручника відповідає основному завданню — допомогти лікареві здобути теоретичні знання з питань сексології і цим сприяти поліпшенню діагностичної та лікувальної практики.

Видання розраховане на студентів медичних спеціальностей, лікарів-інтернів і слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти, практикуючих лікарів-сексопатологів, психотерапевтів, урологів, гінекологів та медичних психологів. Підручник може бути корисним і для лікарів інших спеціальностей, а також соціологів, педагогів, юристів, працівників судових установ.

УДК 616.89-008.442.36
ББК 56.9я73

ISBN 978-617-505-326-3

© Є.В. Кришталь, Б.М. Ворнік, 2014
© Видавництво «Медицина», оформлення, 2014

ПЕРЕДМОВА	10
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	12
ЧАСТИНА I. НОРМАЛЬНА СЕКСОЛОГІЯ	13
Вступ.....	13
Розділ 1. Поліфакторне забезпечення сексуальності	15
Глава 1. Соціальне забезпечення сексуальності	16
Соціологія сім'ї.....	17
Соціальні функції традицій та звичаїв	17
Соціалізація сексуальності й культура.....	18
Глава 2. Психологічне забезпечення сексуальності.....	19
Концепції особистості.....	19
Характеристики особистості та її зв'язки із сексуальністю	21
Глава 3. Соціально-психологічне забезпечення сексуальності.....	32
Короткі відомості про соціальну психологію.....	32
Характеристика міжособистісних стосунків подружжя	33
Соціально-психологічний клімат сім'ї	35
Глава 4. Біологічне забезпечення сексуальності.....	37
Розділ 2. Сексуальне здоров'я і сексуальна адаптація	41
Глава 1. Чотирифакторна системна концепція сексуального здоров'я	41
Сексуальне здоров'я та його забезпечення	41
Системний підхід у сексопатології.....	42
Поняття про сексуальну норму	45
Глава 2. Системно-структурний аналіз сексуального здоров'я (за В.В. Кришталем)	46
Глава 3. Гігієна та психогігієна статевого життя	52
Гігієна тіла та сексуально-еротичних контактів	52
Психогігієна шлюбу	53
ЧАСТИНА II. СЕКСОПАТОЛОГІЯ	55
Розділ 1. Порушення сексуального здоров'я	56
Глава 1. Становлення і розвиток сексопатології	56
Глава 2. Епідеміологія порушень сексуального здоров'я і організація сексологічної допомоги	62
Епідеміологічні дослідження в сексопатології.....	62
Організація сексологічної допомоги.....	64
Глава 3. Семіотика порушень сексуального здоров'я	64
Симптоми та синдроми сексуальних розладів.....	64
Глава 4. Психопатологічні синдроми та розлади при порушеннях сексуального здоров'я.....	68
Емоційні (афективні) розлади	68
Розлади процесу мислення	72
Імпульсивні явища	73
Нав'язливі явища (обсесії).....	74
Іпохондричні синдроми	76

Глава 5. Психосоматичні співвідношення при порушенні сексуального здоров'я	77
Справжній психосоматичний та соціопсихосоматичний варіанти психосоматичних співвідношень при порушенні сексуального здоров'я	78
Соматопсихічний варіант психосоматичних співвідношень при порушенні сексуального здоров'я	80
Глава 6. Причини і умови розладу сексуального здоров'я	83
Роль соціальних чинників у генезі порушення сексуального здоров'я	83
Роль психологічних чинників у генезі порушення сексуального здоров'я	85
Роль соціально-психологічних чинників у генезі порушення сексуального здоров'я	88
Роль біологічних (анатоμο-фізіологічних) чинників у генезі порушення сексуального здоров'я	89
Порушення мотивації сексуальної поведінки	90
Глава 7. Класифікація порушень сексуального здоров'я	92
Розділ 2. Діагностика порушень сексуального здоров'я	113
Глава 1. Психологічна діагностика порушень сексуального здоров'я	114
Методика СБДО (ММРІ)	115
Опитувальник Леонгарда — Шмішека	116
Опитувальник І. Айзенка	117
Багатоаспектний квантифікаційний опитувальник Т. Лірі	117
16-факторний особистісний опитувальник Кеттела	118
Шкала оцінки особистісної тривожності (Дж. Тейлор)	118
Методика дослідження фрустрації Розенцвейга	119
Глава 2. Діагностика дезадаптації подружньої / партнерської пари	119
Дослідження рівня соціально-психологічної та сексуально-поведінкової адаптації подружньої пари	119
Діагностика функціонування сім'ї	120
Глава 3. Клініко-сексологічна діагностика порушень сексуального здоров'я	122
Тактичні питання клінічного сексологічного обстеження	122
Дослідження сексуальної функції чоловіка та жінки за квантифікаційними шкалами СФЧ і СФЖ	123
Оцінка ерогенних зон	124
Визначення статевої конституції чоловіка і жінки	125
Визначення генітальних рефлексів	129
Вимірювання артеріального тиску в статевому члені	131
Пенобрахіальний індекс	131
Ультразвукова доплерографія артерій статевого члена	132
Допплерографія вен статевого члена	134
Реофаллографія	135
Ангіографія	136
Спонгіографія	137
Кавернозометрія. Кавернозографія	138
Клінічна оцінка андрогенної насиченості чоловічого організму	140
Гормональні методи обстеження пацієнтів	142
Карта сексологічного обстеження подружньої пари	143
Розділ 3. Методи лікування порушень сексуального здоров'я	144
Глава 1. Психотерапія порушень сексуального здоров'я	144
Загальна характеристика основних напрямків сучасної психотерапії	144
Принципи психотерапії сексуальних розладів	145
Комплексність психотерапії	146
Диференційований характер психотерапії	146
Послідовність психотерапевтичних заходів	147
Індивідуалізація способу проведення психотерапії	148

Тривалість психотерапії	148
Гіпноугестивна терапія	149
Самонавіювання та аутогенне тренування	151
Когнітивно-орієнтовані методи психотерапії	152
Поведінкова психотерапія та сексуально-поведінковий тренінг (сексуальна терапія)	155
Функціональний тренінг при порушенні сім'явиверження	162
Корекція сексуально-поведінкової дезадаптації подружжя	164
Методика ролівого психосексуального тренінгу	164
Методика орієнтаційного психосексуального тренінгу	164
Методика сексуально-еротичного тренінгу	166
Психотерапевтична корекція дезінформації	167
Клієнт-центрована психотерапія К. Роджерса	167
Нейролінгвістичне програмування	168
Транзактний аналіз	168
Гештальттерапія	169
Психоаналітична терапія	169
Символдрама	170
Подружжя/парна та сімейна психотерапія	171
Корекція психологічної та соціально-психологічної дезадаптації подружжя	172
Комунікаційний тренінг	173
Групова психотерапія	176
Психотерапевтичне опосередкування лікування та плацебо-ефект	179
Глава 2. Біологічно орієнтована терапія сексуальних розладів	181
Фармакотерапія сексуальних розладів	181
Гормональні препарати	191
Немедичні сексологічні препарати	194
Фізіотерапія сексуальних розладів	194
Рефлексотерапія сексуальних розладів	207
Дієтотерапія при сексуальних розладах	208
Лікувальна фізкультура при сексуальних розладах	209
Допоміжні та хірургічні методи лікування сексуальних порушень у чоловіків	210
Розділ 4. Психопрофілактика порушень сексуального здоров'я і деонтологія у практиці лікаря-сексопатолога	212
Глава 1. Загальні принципи і напрями психопрофілактики	212
Психопрофілактика сексуальної дисфункції у чоловіків і жінок	214
Психопрофілактика сексуальної дисгармонії подружньої пари	217
Глава 2. Деонтологія у практиці лікаря-сексопатолога	218
Розділ 5. Сексуальні розлади у чоловіків	221
Глава 1. Порушення статевого розвитку у чоловіків	221
Порушення диференціювання статі у чоловіків	221
Агенезія гонад	222
Дисгенезія гонад	223
Функціональна (ендокринна) патологія гонад	225
Вроджена дисфункція кори надниркових залоз	226
Порушення темпів пубертатного розвитку у чоловіків	227
Передчасний соматосексуальний розвиток	227
Уповільнений соматосексуальний розвиток	229
Передчасний психосексуальний розвиток	230
Ретардація психосексуального розвитку	231
Девіації психосексуального розвитку у чоловіків	233
Порушення статевої самосвідомості	233
Порушення статевої ролі поведінки	238
Порушення психосексуальної орієнтації	239

Глава 2. Первинні форми сексуальних розладів у чоловіків	248
Форми сексуальної дезадаптації у чоловіків	248
Соціокультурна форма сексуальної дезадаптації	248
Статеворольова форма сексуальної дезадаптації	250
Сексуально-еротична форма сексуальної дезадаптації	251
Комунікативна форма сексуальної дезадаптації	254
Конституціональна форма сексуальної дезадаптації	255
Біоритмічна форма сексуальної дезадаптації	256
Сексуальна аверсія	259
Форми сексуальної дисфункції у чоловіків	260
Паторефлекторна форма сексуальної дисфункції	261
Дисрегуляторна форма сексуальної дисфункції	262
Абстинентна форма сексуальної дисфункції	263
Конституціонально-генетична форма сексуальної дисфункції	265
Дезінформаційна форма сексуальної дисфункції	266
Ергопатична форма сексуальної дисфункції	266
Ерогенна форма сексуальної дисфункції	267
Дезінтеграційна форма сексуальної дисфункції	268
Судинна форма сексуальної дисфункції	269
Інволюційна форма сексуальної дисфункції	270
Сексуальний фобічний невроз у чоловіків	271
Невроз очікування невдачі у чоловіків	272
Патологічна мастурбація у чоловіків	273
Глава 3. Вторинні порушення сексуального здоров'я у чоловіків	275
Сексуальні розлади при ендокринній патології у чоловіків	275
Сексуальна дисфункція внаслідок патології гіпоталамуса	275
Сексуальна дисфункція внаслідок гіпоталамо-гіпофізарної патології	278
Сексуальна дисфункція внаслідок порушення функцій гіпофіза	279
Сексуальна дисфункція внаслідок порушення функцій надниркових залоз	283
Сексуальна дисфункція внаслідок патології статевих залоз	284
Сексуальна дисфункція внаслідок порушення функцій печінки	289
Сексуальна дисфункція при захворюваннях щитоподібної залози	289
Сексуальна дисфункція при цукровому діабеті	290
Сексуальні розлади при органічному ураженні нервової системи у чоловіків	291
Сексуальна дисфункція внаслідок ураження головного мозку	292
Сексуальна дисфункція внаслідок ураження спинного мозку	295
Сексуальна дисфункція внаслідок захворювань периферичної нервової системи	396
Сексуальні порушення у чоловіків, спричинені невротичними розладами	398
Сексуальна дисфункція внаслідок тривожно-фобічних розладів	300
Сексуальна дисфункція внаслідок обсесивно-компульсивного розладу	301
Сексуальна дисфункція внаслідок реакції на тяжкий стрес і розладів адаптації	302
Сексуальна дисфункція внаслідок дисоціативного (конверсійного) розладу	303
Сексуальна дисфункція внаслідок соматоформних розладів	304
Сексуальна дисфункція внаслідок неврастенії	306
Сексуальні порушення при специфічних розладах особистості	306
Сексуальна дисфункція при емоційно-нестійкому розладі особистості	308
Сексуальна дисфункція при демонстративному розладі особистості	311
Сексуальна дисфункція при ананкастному розладі особистості	313
Сексуальна дисфункція при залежному розладі особистості	315
Сексуальна дисфункція при шизоїдному розладі особистості	317
Сексуальна дисфункція при тривожному розладі особистості	319
Сексуальна дисфункція при дисоціальному розладі особистості	321
Сексуальна дисфункція при параноїдному розладі особистості	323

Сексуальні розлади у чоловіків, зумовлені психічними захворюваннями	325
Сексуальна дисфункція внаслідок шизофренії	325
Сексуальна дисфункція внаслідок біполярного афективного розладу	329
Сексуальна дисфункція внаслідок епілепсії	331
Сексуальна дисфункція внаслідок розумової відсталості	332
Сексуальні розлади у чоловіків, зумовлені алкоголізмом	334
Сексуальні розлади у чоловіків, зумовлені серцево-судинними захворюваннями	336
Сексуальні розлади у чоловіків, зумовлені урологічними захворюваннями	340
Сексуальна дисфункція внаслідок гіпоспадії	340
Сексуальна дисфункція внаслідок епіспадії	341
Сексуальна дисфункція внаслідок патології статевого члена	342
Сексуальна дисфункція внаслідок захворювань передміхурової залози	344
Сексуальна дисфункція внаслідок колікуліту	346
Сексуальна дисфункція внаслідок пріапізму та хвороби Пейроні	347
Розділ 6. Сексуальні розлади у жінок	349
Глава 1. Порушення статевого розвитку у жінок	349
Порушення диференціювання статі у жінок	349
Агенезія гонад	349
Дисгенезія гонад	351
Функціональна (ендокринна) патологія гонад	352
Вроджена дисфункція кори надниркових залоз	352
Порушення темпів пубертатного розвитку у жінок	353
Передчасний соматосексуальний розвиток	353
Уповільнений соматосексуальний розвиток	354
Передчасний психосексуальний розвиток	356
Ретардація психосексуального розвитку	356
Девіації психосексуального розвитку у жінок	358
Порушення статевої самосвідомості	358
Порушення статевої поведінки	360
Порушення статевої психосексуальної орієнтації	361
Глава 2. Первинні форми сексуальних розладів у жінок	366
Форми сексуальної дезадаптації у жінок	366
Соціокультурна форма сексуальної дезадаптації	366
Статевої ролі форма сексуальної дезадаптації	367
Сексуально-еротична форма дезадаптації	368
Комунікативна форма сексуальної дезадаптації	370
Конституціональна форма сексуальної дезадаптації	371
Біоритмічна форма сексуальної дезадаптації	371
Сексуальна аверсія	372
Форми сексуальних дисфункцій у жінок	373
Паторефлекторна форма сексуальної дисфункції	374
Дисрегуляторна форма сексуальної дисфункції	376
Абстинентна форма сексуальної дисфункції	378
Конституціонально-генетична форма сексуальної дисфункції	379
Дезінформаційна форма сексуальної дисфункції	380
Ергопатична форма сексуальної дисфункції	381
Ерогенна форма сексуальної дисфункції	382
Дезінтеграційна форма сексуальної дисфункції	384
Судинна форма сексуальної дисфункції	384
Ретардаційна форма сексуальної дисфункції	385
Сексуальний фобічний невроз у жінок	386
Невроз очікування невдачі у жінок	388
Психогенні геніталгії у жінок	388

Вагінізм і диспареунія неорганічного походження у жінок	389
Патологічна мастурбація у жінок.....	390
Глава 3. Вторинні порушення сексуального здоров'я у жінок.....	391
Сексуальні розлади у жінок, зумовлені ендокринними захворюваннями	391
Сексуальна дисфункція внаслідок патології гіпоталамуса.....	392
Сексуальна дисфункція внаслідок хвороби Симмондса.....	394
Сексуальна дисфункція внаслідок хвороби Шихана.....	394
Сексуальна дисфункція внаслідок синдрому Шерешевського — Тернера	394
Сексуальна дисфункція внаслідок хвороби Іценка — Кушинга	395
Сексуальна дисфункція внаслідок нецукрового діабету	396
Сексуальна дисфункція внаслідок цукрового діабету	397
Сексуальна дисфункція внаслідок гіпофізарного нанізму (гіпофізарної карликовості).....	398
Сексуальна дисфункція внаслідок гіперпролактинемічного синдрому (синдром персистуючої лактореї).....	399
Сексуальна дисфункція внаслідок хронічної недостатності кори надниркових залоз....	400
Сексуальна дисфункція внаслідок порушення функції яєчників	401
Сексуальна дисфункція внаслідок синдрому Штейна — Левенталя	402
Сексуальна дисфункція внаслідок жіночого гіпогонадизму (гіпооваризму).....	403
Сексуальна дисфункція внаслідок дифузного токсичного зобу.....	404
Сексуальна дисфункція внаслідок гіпотиреозу.....	406
Патологічний клімакс (клімактеричний синдром).....	407
Сексуальні розлади у жінок при органічному ураженні нервової системи	409
Сексуальна дисфункція внаслідок ураження головного мозку	409
Сексуальна дисфункція внаслідок ураження спинного мозку	411
Сексуальна дисфункція внаслідок захворювань периферичної нервової системи.....	411
Сексуальні порушення у жінок, зумовлені невротичними розладами	412
Сексуальна дисфункція внаслідок тривожно-фобічних розладів.....	413
Сексуальна дисфункція внаслідок obsесивно-компульсивного розладу	415
Сексуальна дисфункція внаслідок гострої реакції на стрес і розладів адаптації.....	416
Сексуальна дисфункція внаслідок дисоціативного (конверсійного) розладу	417
Сексуальна дисфункція внаслідок соматоформних розладів	418
Сексуальна дисфункція внаслідок іпохондричного розладу.....	419
Сексуальна дисфункція внаслідок неврастенії	419
Сексуальні порушення у жінок при специфічних розладах особистості	420
Сексуальна дисфункція при емоційно-нестійкому розладі особистості	421
Сексуальна дисфункція при демонстративному розладі особистості.....	423
Сексуальна дисфункція при ананкастному розладі особистості.....	426
Сексуальна дисфункція при залежному розладі особистості	427
Сексуальна дисфункція при шизоїдному розладі особистості	430
Сексуальна дисфункція при тривожному розладі особистості.....	432
Сексуальна дисфункція при дисоціальному розладі особистості.....	434
Сексуальна дисфункція при параноїдному розладі особистості	436
Сексуальні розлади у жінок, зумовлені психічними захворюваннями.....	438
Сексуальна дисфункція внаслідок шизофренії.....	438
Сексуальна дисфункція внаслідок біполярного афективного розладу	440
Сексуальна дисфункція внаслідок епілепсії.....	442
Сексуальна дисфункція внаслідок розумової відсталості	443
Сексуальні розлади у жінок, зумовлені алкоголізмом	445
Сексуальні розлади у жінок, зумовлені серцево-судинними захворюваннями	447
Сексуальні розлади у жінок, зумовлені запальними захворюваннями внутрішніх статевих органів	448
Глава 4. Віргогамія	456

ЧАСТИНА III. СУДОВА СЕКСОЛОГІЯ.....	453
Розділ 1. Загальна судова сексологія.....	454
Глава 1. Судово-медична експертиза.....	457
Завдання та організація судово-медичної експертизи	457
Оформлення висновку судово-медичної експертизи	459
Глава 2. Формування мотивації девіантної сексуальної поведінки	461
Глава 3. Проблема неосудності	466
Розділ 2. Окремі питання судової сексології.....	469
Глава 1. Судово-медична експертиза при встановленні статі.....	469
Глава 2. Судово-медична експертиза девіацій сексуальної поведінки	469
Визначення девіацій статевої поведінки.....	470
Визначення девіацій психосексуальної орієнтації.....	471
Статеві контакти з особами, що не досягли статевої зрілості.....	476
Інцест — сексуальні стосунки між родичами	477
Глава 3. Судово-медична експертиза у справах про зґвалтування.....	478
Глава 4. Запобігання сексуальним злочинам	486
Запобігання сексуальному домаганням дітей.....	488
Запобігання зґвалтуванню	489
Глава 5. Судові аспекти порнографії і проституції	491
Порнографія.....	491
Проституція.....	494
ДОДАТКИ	498
Додаток 1. Опитувальник для визначення ступеня психологічної, соціально- психологічної та сексуально-поведінкової адаптації подружжя (Д.Л. Буртянський, В.В. Кришталь, Н.К. Агішева, 1982).....	498
Додаток 2. Зразок опитувальника пацієнта	500
Додаток 3. Опитувальники для визначення СФЧ і СФЖ.....	505
Додаток 4. Зразок карти сексологічного обстеження подружньої пари	509
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА КОНТРОЛЮ	519
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	538
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	542

ПЕРЕДМОВА

Сексологія — це наука, що вивчає сексуальність і сексуальну поведінку людини в індивідуальному, суспільному, етнічно-расовому, культурному, релігійному та інших аспектах її життя і діяльності. У своєму розвитку вчення про сексуальність людини пройшло низку етапів — від наївно-механістичного до системно-інтегративного, зазнаючи на собі впливу багатьох наук, згідно з яким формувалися різні напрями в сексології — медичний, психологічний, соціально-психологічний, етнокультурний та ін. Паралельно розвивався принцип парності сексуальної функції, який ґрунтується на соціокультурному, етнографічному та педагогічному підходах.

Сексопатологія — це галузь медицини, що вивчає сексуальні розлади у людини, їх причини й особливості проявів і лікування. Сучасна сексопатологія, або медична сексологія, є самостійною клінічною дисципліною, що має власну методологію, специфічну термінологію, власні методи діагностики, терапії та профілактики сексуальних розладів і дисфункцій.

На жаль, протягом багатьох років у нашій країні існувала дискредитація сексуальності, а сексологія була об'єктом політичного контролю та ідеологічної цензури. Біологізація медицини загалом, ідеологізація сексології, тривала ізоляція від провідних напрямів цієї науки в інших країнах стали причинами затримки її розвитку.

Розрив у рівні розвитку вітчизняної та західної сексологічної науки і практики почав скорочуватися з 60-х років минулого століття, коли першим кроком в інтенсивному розвитку сексопатології у СРСР став вихід друком книг І.М. Порудоминського «Половые расстройства у мужчин» (1960), Л.Я. Мільмана «Импотенция» (1965), збірки праць Московського НДІ психіатрії «Актуальные вопросы сексопатологии» (1967) за редакцією П.Б. Посвяньського та Г.С. Васильченка. Показником подальшого прогресу в розвитку вітчизняної сексопатології став вихід низки наукових робіт, а саме: «Женская сексопатология» (А.М. Свядош, 1984); «Общая сексопатология» за редакцією Г.С. Васильченка (1977); «Болезни мужских половых органов» (І.Ф. Юнда, 1981); «Частная сексопатология» за редакцією Г.С. Васильченка (1983); «Введение в сексологию» (І.С. Кон, 1988); «Сексуальная гармония и дисгармония супружеской пары» (В.В. Кришталь, 1995); «Геронтологическая сексопатология» (І.І. Горпинченко, 1991); «Расстройства половой идентификации» (Б.М. Ворнік, 1998); «Судебная сексология» (В.В. Кришталь, 1999) та ін.

Ці роботи окреслили конкретні наукові напрями подальших наукових і клінічних досліджень у розвитку вітчизняної сексопатології як медичної дисципліни.

Сьогодні загальноновизнаним став системний підхід до досліджень у сексопатології, що відображає інтегративний характер сексуального здоров'я та багато-

факторну зумовленість його порушень. Нозологічний (етіопатогенетичний) підхід у вивченні розладів сексуального здоров'я, їх діагностики та лікування доповнюється соціоцентричною та психологоцентричною спрямованістю дослідження сексуальної поведінки як прояву особистості, міжособистісних стосунків і сексуальної культури. Дослідження останніх років у низці наук (фізіології, психології, соціології, генетиці, імунології, фармакології) та клінічних дисциплін значною мірою розширили уявлення про природу порушень сексуального здоров'я. Відповідно зріс інтерес до сексології, особливо серед молодих лікарів різних спеціальностей та психологів, що зумовило її проникнення в різні розділи медицини. Введення спеціальності «Сексопатологія», посади «лікар-сексопатолог», відкриття кафедри сексології та медичної психології та курсів підготовки спеціалістів зумовило необхідність підготовки загальнонаціонального підручника з сексопатології.

Цей підручник є спробою синтезу даних фізіологічного, психологічного, соціологічного, соціально-психологічного та клінічного вивчення сексуальності людини в теоретичному і практичному аспектах.

Основне завдання підручника — допомогти лікареві здобути теоретичні та практичні знання і навички з питань сексопатології і цим сприяти поліпшенню діагностичної та лікувальної практики. Враховуючи специфіку книги як підручника для лікарів, автори прагнули уникнути критичного аналізу різних концепцій, висвітлюючи здебільшого апробовані наукою та клінічною практикою дані в межах сексопатології як цілісної самостійної медичної дисципліни.

Підручник складається із трьох частин, що повністю відповідають програмі післядипломної підготовки лікарів за текстову та інформаційну спеціальністю «Сексопатологія».

При підготовці підручника за текстову та інформаційну основу було взято енциклопедичну книгу В.В. Кришталія та співавторів «Сексологія» (2008), а також інші праці, дані яких перевірені часом і практикою, а назви наведені у списку рекомендованої літератури. Не всі аспекти сексології та сексопатології можна висвітлити в одній книзі, особливо в підручнику. Тому рекомендуємо уважно читати книги, що наведено в списку літератури як додаткові навчальні матеріали.

Автори сподіваються, що підручник буде корисним для лікарів-сексопатологів, урологів, гінекологів, психотерапевтів і лікарів інших спеціальностей, а також медичних і практичних психологів, педагогів, соціологів та інших фахівців.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- ВІП — вазоактивний інтестинальний поліпептид (VIP)
ГАЦАП — гіпофізарний аденілатциклазаактивуючий пептид (PACAP)
ДМВ-терапія — терапія електричним струмом дециметрової частоти
ІКТСЧ — індекс кров'яного тиску в статевому члені
ІЧ — інфрачервоне випромінювання
КК — Кримінальний кодекс
КВК — Кримінально-виконавчий кодекс
КПК — Кримінально-процесуальний кодекс
ЛГ — лютеїнізуючий гормон
НАНХ — неадренергічні нехолінергічні нервові волокна (NANC)
НВЧ — надвисока частота
ПБІ — пенобрахіальний індекс
ПГМ — пептид гістидин-метіонін (PHM)
ПНМП — перемінне низькочастотне магнітне поле
ПМП — постійне низькочастотне магнітне поле
ПЦЧ — парацентральної часточки
РФГ — реофаллографія
СБДО — стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості
СФЖ — сексуальна формула жіноча
СФЧ — сексуальна формула чоловіча
УВЧ — ультрависока частота
УЗДГСА — ультразвукова доплерографія зі спектральним аналізом
УФО — ультрафіолетове опромінювання
УФР — умовно-фізіологічний ритм
ФСГ — фолікулостимулюючий гормон
ЦНС — центральна нервова система

ЧАСТИНА

НОРМАЛЬНА СЕКСОЛОГІЯ

Вступ

Сексуальність людини, на відміну від усіх інших представників живої природи, — не просто біологічний інстинкт, а складне біофізіологічне та психосоціокультурне явище, важлива сфера суспільного, родинного й особистого життя.

Сексуальність людини сприяє виконанню трьох функцій: репродуктивної, гедонічної та комунікативної, причому сексуальність сучасної людини значною мірою звільнилася від біологічної детермінованості і значно більше залежить від психологічних і соціокультурних чинників. Потреба у відтворенні у людини відокремлена від потреби в сексуальному задоволенні та спілкуванні.

Про структуру сексопатології, її роль і місце серед інших медичних дисциплін дає уявлення запропонована Г.С. Васильченком (1977) схема (схема 1), що демонструє три концепції розвитку сексопатології:

а) редукціоністську (досистемний етап): в уявленні уролога (уросексолога), ендокринолога і «психосексолога» окремі фрагменти сексопатології розчиняються у рамках суміжних дисциплін;

б) концепцію «комплексного обслуговування» (псевдосистемний етап): сексопатології як такої немає, і роль сексопатолога редукована до обов'язків диспетчера;

в) інтегральну (системну) концепцію, згідно з якою сексопатологія має власний категоріальний апарат (феноменологія, методи і прийоми досліджень, що не забезпечуються жодною із суміжних дисциплін) і виділяється в самостійну клінічну дисципліну.

Розроблення проблем сексопатології різними фахівцями, безперечно, слід вважати позитивним явищем, однак водночас це призвело до певної розбіжності понять, недосконалої уніфікації сексологічної термінології та різноманітних класифікацій. Тим часом, чітке формулювання понять, виокремлення частин і розділів сексологічної науки, визначення принципів і підходів до вивчення сексуальності людини є необхідними умовами успішного розв'язання не тільки теоретичних, але й найважливіших практичних завдань: підвищення ефективності діагностичних, лікувальних, профілактичних і психогігієнічних заходів, спрямованих на збереження сексуального здоров'я.

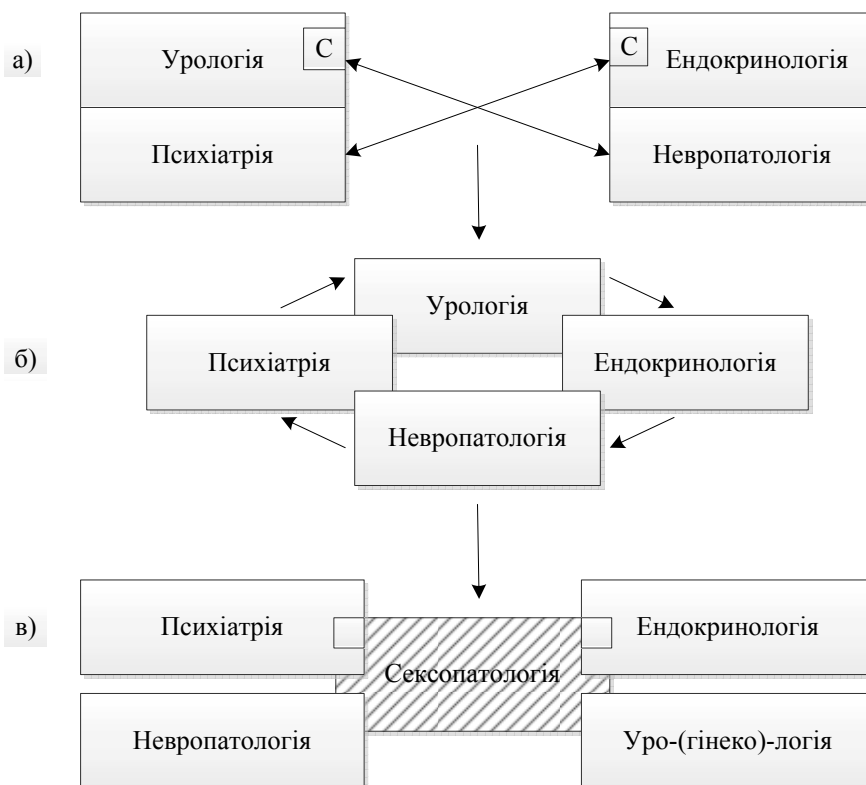

Схема 1. Структура і місце сексопатології серед медичних дисциплін

Чіткі уявлення про методологію, предмет, структуру сексології та принципи діагностики, корекції і профілактики сексуальних розладів мають сприяти подальшому розвитку сексологічної науки й удосконаленню її клінічної практики.

ПОЛІФАКТОРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕСУАЛЬНОСТІ

Поняття «сесуальність» забезпечується багатьма аспектами, серед яких найбільш значущими є соціальний, психологічний, соціально-психологічний і біологічний. Зупинимося коротко на кожному з них.

Соціальне забезпечення сесуального здоров'я полягає в соціалізації сесуальності, яка зумовлюється ставленням суспільства до сесу і сесуальною культурою, прийнятою в даному суспільстві.

Соціологія в широкому розумінні — це наука про суспільство і суспільні відносини. На макрорівні її завдання — аналіз соціальних структур, спільнот, верств, систем і процесів, що в них відбуваються. Мікросоціологія вивчає соціальну поведінку людей, їх міжособистісне спілкування, мотивації дій у малих групах, у тому числі в родині, стимулів групових, спільнісних вчинків тощо.

У соціології виділяють низку розділів: соціологію сім'ї, медичну соціологію, соціологію культури та багатьох інших, відповідно до соціальних категорій і сфер суспільного життя. Медична соціологія зокрема вивчає взаємодію соціального середовища та людини в єдності соціальних і біологічних чинників.

Психологічне забезпечення сесуального здоров'я визначається роллю особистості в становленні і проявах сесуальності. Воно невіддільне від фізіологічного, проте має свої особливості й механізми.

Психологія — наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності, також має низку розділів: психологія родини і шлюбу, психологія статевих відмінностей тощо. В окремі наукові дисципліни виділились медична психологія, що вивчає психологічні аспекти гігієни, профілактики, діагностики, лікування, експертизи, реабілітації хворих, і соціальна психологія.

Соціальна психологія вивчає закономірності поведінки й діяльності людей, зумовлені їх включенням у соціальні групи, а також психологічні характеристики цих груп. Вона розв'язує такі завдання, як дослідження закономірностей спілкування та взаємодії людей, зокрема роль спілкування в системі суспільних і міжособистісних стосунків; вивчення психологічних характеристик сім'ї, проблем соціалізації особистості та ін. Медична соціальна психологія досліджує, як міжособистісні стосунки впливають на здоров'я.

Соціально-психологічне забезпечення сесуального здоров'я зумовлене парним характером сесуальної функції, формуванням малої групи — родини, парт-